

Úvahy o emocionalite v štruktúre súčasných športových prenosov

Juraj Rusnák, Filozofická fakulta PU, rusnak@unipo.sk

Kľúčové slová: šport, elektronické médiá, kultúra.

Key words: sports, electronic media, culture.

Na ostatných zimných olympijských hrách vo Vancouveri získala Kanada dokopy dvadsaťšesť medailí, z toho štrnásť zlatých. Vlajku domácich na záverečnom ceremoniáli však neniesol Sidney Crosby, ktorý len niekoľko hodín pred ukončením súťaží rozhodol v dramatickom závere o kanadskom olympijskom zlate v ľadovom hokeji, ani rýchlokorčuliarski šprintéri Charles Hamelin alebo Christine Nesbittová, nebol ním ani Ben Herbert, ktorý najviac pomohol mužskému družstvu Kanady k zisku zlata v posúvaní „čajníkov na ľade“ – teda v curlingu. Usporiadatelia rozhodli, že to bude bronzová krasokorčuliarka Joannie Rochettová, ktorá niekoľko dní pred olympijskými súťažami stratila matku a jej zápas o medailu sledoval s dojatím celý televízny svet. Slzy dvadsaťštyriročnej športovkyne v súťaži žien boli ozdobou takmer každého olympijského televízneho súhrnu a aj keď v záverečnej disciplíne – voľnej jazde – boli aj lepšie súťažiaci, ktoré by si zaslúžili byť namiesto Rochettovej na stupňoch víťazov, v ten dojímavý večer „nemali emocionálny nárok“ – ako trefne poznamenal jeden z televíznych komentátorov počas priameho prenosu z krasokorčuliarskej súťaže. Rozhodnutie organizátorov záverečnej olympijskej *afterparty* ešte raz predstaviť miliardám divákov malú veľkú športovkyňu na ľade verifikovalo dominanciu emotívnych príbehov v prostredí dnešných masových médií a podčiarklo platnosť tvrdenia, že vo svete médií dnes *nie je dôležité zvíťaziť, ale dojsť...*

Niekoľko poznámok o vývoji športového vysielania v elektronických médiách:

Sprostredkovanie priebehu športových udalostí sa veľmi skoro stalo bežnou súčasťou programu elektronických médií: už 2. júla 1921 sa na vlnách amerického rozhlasového éteru objavila prvá reportáž zo zápasu v boxe medzi J. Dempseym a G. Carpenterom (History of Radio, 2010); podobne prvé televízne kamery sa objavili už pri športových televíznych prenosoch z olympijských hier v Berlíne v roku 1936. Historik A. Diller cituje správu Reichs-Rundfunk-Gesellschaft, podľa ktorej sledovalo 138 hodín programu v 25 predvádzacích sálach v Berlíne, na dvoch miestach v Lipsku a jednom v Postupime 162 228 divákov (Diller, 1980, s. 44). Ako ďalej uvádza S. J. Baran, prvým priamym športovým prenosom šíreným prostredníctvom americkej televízie bol bejzbalový zápas medzi mužstvami Princetonskej a Columbijskej univerzity v roku 1939 a prvým pravidelným športovým programom uvedeným v americkej televíznej sieti bol program *Gillette Cavalcade of Sports*, ktorý začala vysielat americká televízna stanica NBC v roku 1944 (Baran, 2004, s. 2173). V polovici 60. rokov nadobudlo šírenie priamych športových prenosov globálny charakter: zapojenie prvých telekomunikačných družíc (napr. satelitu Telstar) umožnilo v roku 1964 šíriť priame televízne prenosy z olympijských hier z japonského Tokia prakticky do celého sveta. Športové relácie sa stali dôležitou súčasťou vytvárania programov aj v domácich elektronických médiách: prvým priamym rozhlasovým športovým prenosom v dejinách československých elektronických médií bola rozhlasová reportáž zo zápasu v boxe z pražského štadióna na Letnej, ktorú rozhlasová spoločnosť Radiojournal odvysielala 2. augusta 1924 (Kalendárium Českého rozhlasu, 2010). 6. marca 1927 sa uskutočnila prvá slovenská rozhlasová reportáž, ktorou bol priamy prenos z futbalového stretnutia v Bratislave medzi ŠK Bratislava a

Admirou Viedeň (Bágeľ, 1980, s. 676). Pamätne boli rozhlasové priame prenosi z najvýznamnejšieho športového úspechu medzi svetovými vojnami, keď sa československí futbalisti v roku 1934 dostali až do finále futbalových majstrovstiev sveta v Taliansku. Po druhej svetovej vojne sa športové prenosi stali dôležitou súčasťou vytvárania programovej štruktúry vznikajúcej Československej televízie: v júni 1948 prenáša televízia priebeh XI. všesokolského zletu pre dvadsaťpäť verejne umiestnených televízorov (Šmíd, 2010b); dôležitým míľnikom pri etablovaní televízie ako nového masového média v Československu sa stal športový prenos hokejového zápasu výberu Prahy so švédskym klubom IF Leksand 11. februára 1955 (podľa dobových svedectiev sa hokejové stretnutie hralo v utorok a do soboty boli v pražských predajniach všetky televízne prijímače vypredané; Šmíd, 2010c). História vývoja elektronických médií v Československu ešte zaznamenala, že v lete roku 1955 Československá televízia uviedla priame prenosi z I. celoštátnej spartakiády a v januári 1956 diváci v Prahe a okolí mohli sledovať zábery zo zimnej olympiády v talianskom stredisku Cortina d'Ampezzo, čo boli prvé priame prenosi zo zahraničia. 11. marca 1956 sa na televíznej obrazovke objavuje prvé vydanie športového spravodajského magazínu *Góly-body-sekundy* – relácie československej televíznej histórie, ktorá funguje dodnes. Športový prenos stál aj pri overovaní nových technologických objavov: majstrovstvá sveta v klasickom lyžovaní vo Vysokých Tatrách vo februári 1970 boli po prvýkrát na našom území prenášané farebnou televíziou (Koščo, 1980, s. 738). Čoraz častejšie sa dnes pripomína, že medializovaná športová udalosť dôležitou súčasťou postupnej globalizácie kultúry (Whannel, 1985, s. 58).

Športový prenos v elektronických médiách ako žánrový hybrid

Od prvých priamych prenosov v druhej polovici dvadsiatych rokov minulého storočia sa zobrazovanie priebehu športových podujatí stalo textom, v ktorom sa spájajú viaceré tradičné žánrové útvary. Formy priamych prenosov sa v elektronických médiách využívajú na sprostredkovanie rôznych typov komunikačných performancií, pri ktorých sú aktuálne parametre komunikácie dôležitejšie než gnómičné (okrem športových súťaží sú bežné priame prenosi z bohoslužieb, rôznych mítingov, návštev politikov a pod.). M. Nicholson uvádza štyri základné spôsoby zobrazovania športových udalostí v mediálnom prostredí – v spravodajstve prostredníctvom tzv. *hard news* (najdôležitejšie spravodajské informácie s výrazne objektivizujúcim charakterom, často umiestňované v prehľade správ) a *soft news* (subjektívne ladené informácie o ne/úspechoch športových hviezd, v publicistike *rečnisko-apologetické* a *úvahovo-analytické texty* (s dôrazom na emocionálne, resp. racionálne faktory tvorby postojov verejnosti k športovej udalosti; ich hlavnou úlohou je vytvárať „športový diskurz“ – Nicholson, 2007, s. 96 – 97).

Športový prenos je špecifickým typom rozhlasového, resp. televízneho textu, v ktorom sú zobrazované, resp. komentované udalosti zo športu pri zachovávaní zhody reálneho času s časom rozhlasového alebo televízneho vysielania. V štruktúre športového priameho prenosu v elektronických médiách dominuje aj dnes *reportáž*, autentické svedectvo reportéra, ktorý poslucháčom, resp. divákovi približuje opisovanú udalosť. Okrem prvkov čistej reportáže sa čoraz častejšie štruktúra priameho športového prenosu v elektronických médiách obohacuje o ďalšie žánrové útvary, ktoré vnášajú do štruktúry priameho prenosu najmä *interaktívne prvky*: v prestávkach športových zápolení sú súčasťou prenosov aj *súťaže divákov* (resp. poslucháčov), v ktorých jednotliví účastníci hlasujú o „hviezdu zápasu“, pokúšajú sa uhádnuť konečný výsledok športového zápolenia, prípadne prejavujú kvalitu svojich vedomostí z príslušného športového odvetvia. Okrem interaktivity možno zaznamenať aj zvýšený záujem o *plastickosť* podávanej informácie: súčasťou športového prenosu sa v súčasnosti stávajú aj pravidelné *rozhovory* s účastníkmi športového zápasu (hráčmi i trénermi), ale aj s hosťami v štúdiu, ktorými sú významné športové osobnosti alebo známi športoví

komentátori. Nezriedka sa v štruktúre priamych športových prenosov objavujú aj rôzne *medailóny* významných športových hviezd a najnovšie aj iné formy publicistiky racionálneho typu (odborné *analýzy* dôležitých momentov športového zápasu), v súvislosti s pribúdaním emocionality v texte priameho prenosu sa pridávajú aj útvary takto „vybavenej“ publicistiky (krátke *štylizované dokumenty* o živote fanúšikov sledovaného športu – v priamych prenosoch z futbalových majstrovstiev sveta vo futbale v roku 2006 zaraďovala Česká televízia takéto žánre pod názvom *Svět fanoušků*). Komplexnosť tvaru športového prenosu je posilňovaná aj zaraďovaním špeciálnych *reklamných foriem* do programovej štruktúry športového prenosu (pripomenúť možno krátke reklamné džingle s hokejovým brankárom vo verejnoprávnej televízii počas športových prenosov z majstrovstiev sveta alebo reklamné spoty telekomunikačného operátora Orange s olympijským ohňom počas prenosov olympijských zápolení v Aténach v roku 2004).

Posilňovanie emocionality v štruktúre súčasných športových prenosov

Parafráza známeho výroku Pierra Coubertina, ktorú sme použili v úvode nášho príspevku, neplatí len v priestore medializovaných športových arén. Od nástupu elektronických médií možno stále intenzívnejšie identifikovať procesy, pri ktorých je zobrazovanie emotívnej potencie skutočnosti dôležitejšie než jej faktická informačná hodnota. Navyše, užitočnosť správy pre život modernej spoločnosti sa čoraz viac skenuje podľa toho, aký koeficient štandardizovaných emocionálnych veličín (nazvime ich *emomémi*) v sebe skrýva. Oba princípy šírenia emocionality v modernej kultúre – skenovanie a štandardizácia – majú v časoch nadprodukcie informácií nepochybne pragmatické odôvodnenie: dôsledkom ich uplatnenia komunikácia prebieha rýchlejšie (autor emocionálne dotovanej správy vie okamžite zaujať pozornosť) a efektívnejšie (publikum emocionálne nasýtenú ľahšie správu prijme).

Povrchový skríning emocionality, taký frekventovaný v prostredí tvorby, šírenia a recepcie mediálneho textu, však nevyhnutne zanedbáva hĺbkovú dimenziu emocionálnej dispozície správy – na jej hľadanie a nachádzanie jednoducho nie je čas. Hodnotí sa tak len jeden rozmer emocionality, a tým je intenzita výkyvu voči homeostáze, stupeň okamžitého odklonu od normy. Lapidárnym dôsledkom tohto stavu je situácia, že zreteľne viac vieme o záplavách v New Orleanse, rozchodoch celebrit a vraždách mafiánov než o zániku dažďových pralesov v okolí Amazonky, živote osamelých ľudí a o psychickom týraní žien. Pripomína to efekt zaznamenávania sily otrasov počas zemetrasenia – prístroje hľadajú len najväčší výkyv...

Konštatovali sme, že okrem povrchovosti (niekedy až povrchnosti) je druhou vlastnosťou šírenia emocionality v súčasnej kultúre jej štandardizovaná povaha. Predvídateľnosť upokojuje komunikáciu, robí ju bezpečnejšou, čitateľnejšou, oslabuje extrémny. Emomémi takúto predvídateľnosť v komunikácii podporujú – tým, že dôsledne anticipujú, akým druhom emocionálnej štandardizácie bude tá či ona spoločnosť dávať prednosť. Výsledkom takejto metamorfózy v tkanive športového prenosu sú mediálne produkované situácie predvídateľných emocionálnych reakcií publika, napr. ustáleného spôsobu prejavovania radosti z úspechu (známe „mexické vlny“ futbalového publika či pozdravovanie úspešného strelca gólu so zvyškom hokejovej striedačky) alebo očakávaného vkladania expresivity do bulvarizovaných mediálnych textov (podľa ktorej je neúspech hokejového reprezentačného tímu „udalosťou, ktorá otriasla celým Slovenskom“).

Športový prenos ako karnevalová textúra

Nový letopočet televíznych futbalových dejín na Slovensku sa začal 14. októbra 2009 večer. Zostane historickým faktom, že príbeh, ktorý ponúkol priamy televízny prenos z historického úspechu slovenských futbalistov v kvalifikácii na majstrovstvá sveta vo

futbale, sa stal príbehom dramatickým i smiešnym súčasne – a to nielen preto, že namiesto futbalu mohli diváci sledovať skôr roztopašné naháňanie dvadsiatky mužov na čerstvom snehu v kotle takmer vyprázdneného poľského futbalového svätostánku. Skôr preto, aké ingrediencie dokázala kombinácia viacerých náhod ponúknuť tým, ktorí chcú svet emócií tvoriť, šíriť a prijímať prostredníctvom médií: nadšený slovenský futbalový fanúšik mohol pred televízorom počúvať nielen hrdinské spevy o futbalových bohatieroch spod Tatier, či prežívať zvláštnu chuť rozkoše z postupu na svetový šampionát vďaka presnému zásahu súperovho obrancu do vlastnej bránky, ale sa aj naučiť niečo z lámanej „afričtiny“ v podaní televízneho komentátora a vidieť dojímavé melodramatické výjavy, keď po skončení futbalového trápenia plakal pred televíznou kamerou rozčítaný reprezentačný tréner. Čaru karnevalového opojenia nakoniec podľahol aj druhý z dvojice slovenských televíznych komentátorov, keď pri pozápasovom rozhovore so strážcom slovenského úspechu v Chorzowe, brankárom Jankom Muchom, obradne pobožkal jeho ruky. „Karnevalu sa neprizerá, karneval sa prežíva“, konštatoval dávnejšie Michail Bachtin (2007, s. 185) a Luboš Hlavena uvoľnením pravidiel profesionálneho odstupu od komentovanej udalosti vzbudil (okrem iného) pozoruhodnú diskusiu o emóciách v mediálnom prostredí na jednom zo spravodajských internetových portálov (pozri Tóthová, 2010). Porovnanie triezvych komentárov dvojice reportérov Vit Holubec a Karol Polák počas najväčšieho úspechu československého futbalu na majstrovstvách Európy v roku 1976 a extatických prejavov Marcela Merčiaka a Luboša Hlavenu z posledného kvalifikačného zápasu našich futbalistov v roku 2009 názorne dokumentuje nielen posuny v komunikačnej výbave televíznych reportérov, ale aj premeny vo vnímaní celej mediálnej kultúry. Vo svete karnevalovej feérie, ktorá zavládla v ten októbrový večer na slovenskej televíznej obrazovke, bol Hlavenov „dramatický výstup“ nepochybne akceptovateľný – komentátor-profesionál sa v tom okamihu stal súčasťou predstavenia, obradu „zasvätenia“. V. Turner nazýva fenomén takejto ritualizácie skutočnosti „liminalitou“ – časom prekročenia prahu. Kmeňové vytrženie, o ktorom Turner hovorí, bolo možné sledovať nielen v oduševnenom jasote Marcela Merčiaka (*Blahoslavení tí, ktorí v tejto chvíli veria, že je to pravda... Duše odsúdencov sa vzbúrili...*) a spontánnom Hlavenovom bozkávaní brankárových rúk, ale aj v obradnom otváraní šampanského v domácom televíznom štúdiu po skončení športového prenosu či následných šotoch z víťania futbalistov doma vernými fanúšikmi...Športový prenos sa vo svete dnešnej mediálnej prevádzky stáva čoraz intenzívnejšie textom, v ktorom dominuje napätie medzi vznešenosťou vysokého a všednosťou nízkeho ako fundamentálneho princípu karnevalovej hry.

Literatúra

- BÁGEL, V.: Rozhlas. In: Slovensko. Kultúra – II. časť. Bratislava, Obzor 1980, s. 671 – 714.
- BACHTIN, M. M.: Francois Rabelais a lidová kultura středověku a renesance. Praha, Argo 2007. 490 s.
- BARAN, S. J.: Sports and Television. In: NEWCOMB, H. (ed.): Encyclopedia of Television, London, Routledge 2004, s. 2172 – 2177.
- DILLER, A.: Rundfunk in Deutschland. Hamburg, DTV 1980.
- History of Radio, 2009
<http://history.sandiego.edu/GEN/recording/radio.html> (10. 4. 2010)
- Kalendárium Českého rozhlasu, 2009.
<http://www.rozhlas.cz/80/kalendarium> (10. 4. 2010)
- KOŠČO, J.: Televízia. In: Slovensko. Kultúra – II. časť. Bratislava, Obzor 1980, s. 715 – 766.
- NICHOLSON, M.: Sport and the Media: Managing the Nexus. Oxford, Elsevier 2007. 230 s.
- ŠMÍD, M.: Olympiády a televize. Louč – komentuje svět žurnalistiky a médií, 2009.
<http://www.louc.cz/01/650210b.html> (13. 4. 2010)

ŠMÍD, M.: 50 let televize v Česku, 2009.

<http://www.louc.cz/03/950310.html> (11. 4. 2010)

TÓTHOVÁ, M.: Moderátor sa nenechal zastaviť a ruky Muchovi pobožkal.

<http://futbal.sme.sk/c/5064821/moderator-sa-nenechal-zastavit-a-ruky-muchovi-pobozkal.html> (11. 4. 2010)

WHANNEL, G.: Television Spectacle and the Internationalization of Sport. *Journal of Communication Inquiry*, 9, 1985, s. 54 – 74.

Abstract

In this paper are discussed actual forms of emotionality in sport media events, which produce specific cultural phenomena (celebrity status, carnival structure etc.)

„Táto štúdia, bola vytvorená realizáciou projektu *Vybudovanie lingvokulturologického a prekladateľsko-tlmočnického centra*, na základe podpory operačného programu Výskum a vývoj financovaného z Európskeho fondu regionálneho rozvoja.“